

Vypořádání připomínek akademického senátu TU v Liberci k Bílé knize terciárního vzdělávání

Znění připomínky č. 1:

Navržená koncepce pokračuje v omezování akademických práv a směřuje k zásadnímu omezení politické nezávislosti školství. Možnost volby rektora správní radou, složenou i ze zástupců politické scény, považujeme za nepřipustnou a pro školství nebezpečnou.

Vypořádání připomínky č. 1:

Bílá kniha terciárního vzdělávání (dále jen „BKTV“) v žádné ze svých částí nenavrhuje omezit akademická práva. Naopak cílem připravované reformy terciárního vzdělávání je efektivněji vymezit pravomoci a odpovědnost jednotlivých aktérů, kteří se podílejí na řízení institucí terciárního vzdělávání. Rovněž připravovaná reforma počítá s posílením nezávislosti institucí terciárního vzdělávání na státu včetně nezávislosti finanční, která bude posílena větším zapojením soukromých zdrojů.

Autoři BKTV mj. vycházejí z doporučení examinátorů OECD, kteří ve své závěrečné zprávě *Country Note* (volně ke stažení zde: <http://www.oecd.org/dataoecd/8/32/37730231.pdf>) poukazují na nevyhovující model řízení institucí terciárního vzdělávání (v případě ČR se zejména jedná o veřejné vysoké školy) a na zanedbatelné zapojení externích aktérů (stakeholders).

V Evropě se postupně formuje princip sdílení správy a řízení univerzit (shared governance), kde vede sebe koexistuje orgán akademické samosprávy (academic body) a orgán odpovědný za řízení, management (decision-making body).

There is a general trend across Europe toward the introduction of an advisory or supervisory body, which oversees or monitors operational, educational, and financial activities and is composed solely or largely of external stakeholders. In about one third of the countries, the supervisory body is also the decision-making body.¹

Members of the higher education community (e.g. Bargh et al 1996; Davies 1985; Fried 2006; Scott 2003) support the incorporation of external stakeholders in institutional governance bodies. External stakeholders bring outside perspectives, expertise and additional transparency to HEIs and also serve to link higher education activities with society. However, the existence of supervisory bodies composed solely or mainly of external stakeholders can be quite controversial in terms of institutional autonomy. For educational organisations, this type of external guidance can clash with the traditional collegiate management style, particularly when the institution and its professoriate have only limited or indirect influence on this highlevel governance body. Indeed, it can be very difficult for institutional management to introduce decisions taken by such a top-level body without sufficient support and input by authority figures within the institution (whose authority is often rooted in the field of expertise rather than by hierarchical status). Like at all expert organisations, members of HEIs are resistant to directives that come 'top-down' (Pellert 2007).²

BKTV navrhuje celkem čtyři možné alternativy, jak by mohl být volen rektor vysoké školy. Autoři BKTV budou nadále zvažovat, který z navržených modelů bude nejvhodnější pro podmínky ČR. Rovněž BKTV navrhuje klíč, podle kterého by měla být složena správní rada. BKTV pouze konstatuje, že správní radu by jmenoval ministr na návrh vysoké školy, regionů a profesních skupin a klíčových ministerstev; případně Rady pro terciární vzdělávání. Další zpřesnění bude předmětem úvah.

Znění připomínky č. 2:

BK pokračuje v omezování funkce akademického senátu (AS), kterému ponechává pouze kontrolní úlohu (na úrovni nezávazného doporučení), zatímco univerzita je řízena zcela odděleně od akademické obce. Studenti jsou podle této vize oprávněni pouze vznášet připomínky na AS, který však nemá žádná práva, žádný reálný vliv na chod instituce a jehož připomínky nemusí být nikým akceptovány.

¹ EURYDICE: Higher Education Governance in Europe. 2008 s. 33.

http://www.aic.lv/rp/gramatas/2008_Eurydice_HE%20governance.pdf

² tamtéž, 44.

Vypořádání připomínky č. 2:

Autoři BKTV vycházejí ze současného trendu v Evropě, kde se stále více prosazuje princip sdílení správy a řízení univerzit. Autoři BKTV nechtějí omezit funkce akademického senátu, ale pouze lépe vymezit úlohu jednotlivých aktérů. Akademické senáty vysokých škol si ponechají nezastupitelnou roli v projednávání a schvalování (nikoliv tvorbě) vnitřních předpisů instituce. Akademické senáty budou mít rovněž významnou kontrolní funkci v oblasti financování dané instituce a podstatou rolí bude hodnocení veškerých činností s důrazem na hodnocení kvality vzdělávací činnosti. Nezastupitelnou roli by měl mít akademický senát v hodnocení servisních činností, zejména těch, které mají zásadní význam pro studenty.

K této oblasti více viz dokument EURYDICE:

In most countries, the academic body was traditionally the collegial decision-making body of the university under the direction of the State. Currently, the academic body continues to be primarily responsible for matters relating to education and research. In more than half the countries in this study, the academic body has a relatively limited decision-making role and does not hold direct responsibility for institutional policies, orientation, or strategic development.

In those countries where the academic body is separate from the decision-making body, the academic body brings discipline-related expertise and advice to bear on matters of university-wide concern. Generally, the executive head or the decision-making body must seek approval from the academic body for issues relating to academic programmes, examinations, and senior-level staff or academic appointments. The academic body also oversees quality assurance procedures and internal regulations within the basic units.³

Znění připomínky č. 3:

Myšlenku rozdělení vysokých škol na kategorie, obzvláště bude-li mít dopad i na rozdělování prostředků na vzdělávání, považujeme za nešťastnou a diskriminující, zejména pro vysoké školy zaměřené (dokonce ve smyslu tezí BK) na aplikovaný výzkum, nebo pro humanitní a umělecké směry vzdělávání.

Vypořádání připomínky č. 3:

Myšlenka diverzity terciárního vzdělávání není českou raritou, ale byla úspěšně aplikována v zahraničí. Diverzifikace celého systému je mj. nepřímým důsledkem Boloňského procesu, který vytvořil rámec pro vznik dvoustupňového a následně třístupňového systému studijních cyklů. Právě Boloňský proces v ČR nastartoval řadu systémových změn, které s sebou přinášejí další požadavky na změnu celého systému terciárního vzdělávání. BKTV je logickou reakcí na danou situaci.

Diverzifikace systému ovlivní strukturu finančních prostředků pro instituce terciárního vzdělávání ve smyslu váhy pro jednotlivé činnosti instituce v souladu s jejím posláním. Tento způsob pomůže lépe profinancovat chod institucí terciárního vzdělávání, jelikož bude lépe vystihovat jejich činnosti.

Examinátoři OECD k této problematice poznamenali následující:

49. Počet univerzit roste a zlepšuje se jejich regionální rozložení. I když se formálně nerozlišuje mezi například univerzitami zaměřenými na výzkum, regionálně orientovanými vysokými školami či vysokými školami zaměřujícími se na profesní vzdělávání, existují v sektoru veřejných vysokých škol zjevné rozdíly v profilu, kapacitě a poslání.

53. I přes výše uvedené úspěchy českému systému terciárního vzdělávání stále dominuje veřejný univerzitní sektor a neuniverzitní vysoké školy a vyšší odborné školy představují každá méně než 10 % studentů. Tento univerzitní sektor je formálně nediferenciováný, je veden tradiční humboldtovskou vizí, je vysoce autonomní a samosprávně řízený a je charakterizován přísnými kariérními akademickými požadavky – v tomto kontextu nemají bakalářské programy, zaměřené především na vstup absolventů na trh práce, snadný život.

54. Systém vyšších odborných škol je sektorem, který není součástí vysokého školství, nýbrž krajského systému sekundárního vzdělávání. Nebyly dosud vyřešeny důsledky, které na tyto školy měla změna bakalářských programů na vysokých školách a možnost rozvoje některých jejich programů z odborných diplomovaných programů na bakalářské. Vyšší odborné školy, které nabízejí 3-leté programy, se tedy ocitnou v obtížné situaci

³ tamtéž, s. 39.

*vůči konkurenci, pokud vysoké školy začnou nabízet vyšší počet 3-letých bakalářských programů, které budou pro potenciální studenty mnohem atraktivnější.*⁴

Znění připomínky č. 4:

Předložený dokument sleduje v oblasti financování terciárního vzdělávání spíše kvantitu než kvalitu; navíc nejsou zřejmá kritéria posuzování kvality studentů, zvláště u uměleckých a pedagogických fakult. Financování podle procenta úspěšnosti studentů (studijní prostupnosti) prozatím vede pouze ke snižování nároků na studenty a ke snížení kvality výuky, viditelnému již dnes.

Vypořádání připomínky č. 4:

Autoři BKTV vycházejí z trendů v zahraničí a reforma terciárního vzdělávání by měla posílit výstupní složku v rámci normativního financování, jehož váha by v rámci celkového rozpočtu měla rovněž posílit. BKTV záměrně nenavrhuje konkrétní kritéria posuzování kvality, protože jejím účelem je vymezit základní cíle reformy terciárního vzdělávání. Kritéria budou předmětem implementační fáze, které bude předcházet příprava jednotlivých, ale zcela konkrétních opatření.

BKTV navrhuje komplexní reformu terciárního vzdělávání a jednotlivé dílčí kroky je nezbytné brát v kontextu celé škály změn. Kvalitu a excelenci vzdělávací činnosti není možné očekávat bez provedení zásadní reformy, ale je záměrem BKTV vytvořit takové podmínky, které povedou ke zvýšení kvality i excelence institucí terciárního vzdělávání.

Současný systém financování je skutečně významně orientován na vstupní složku. Není ale zdaleka pravdou, že současný stav, kdy jsou snižovány nároky na studenty, je způsoben pouze tímto mechanismem financování. Jevů, které to způsobují je celá řada včetně neexistence tržního a konkurenčního prostředí nebo nízké internacionalizace sektoru terciárního vzdělávání.

Znění připomínky č. 5:

Nejsme přesvědčeni o tom, že předložená koncepce školného zajistí možnost studia na vysoké škole studentům všech sociálních skupin; jeho zavedení by bylo možné pouze za předpokladu garantované státní podpory. Musíme však konstatovat, že reálný státní příspěvek na výuku stále klesá, což je v kontrastu s programovým prohlášením vlády, a ani BK neslibuje zlepšení.

Vypořádání připomínky č. 5:

BKTV se ve dvou obsáhlých kapitolách Financování a Rovnost šancí věnuje právě otázce zavedení finanční participace studentů formou odloženého školného a paralelního zavedení finanční podpory studentů. V současnosti ČR postrádá komplexní systém finanční podpory studentů, jehož zavedení přímo závisí na realizaci odloženého školného, které pomůže celý systém zpětně financovat.

Systém finanční podpory studentů pamatuje i na uchazeče, resp. na studenty se slabým ekonomicko-sociálním zázemím, kterým budou určena tzv. sociální stipendia. BKTV směřuje k vytvoření konkurenčního prostředí, ve kterém budou samotné školy dostatečně motivovány poskytovat prospěchová stipendia nadaným, ale i sociálně a ekonomicky znevýhodněným studentům.

Rovněž je nutné uvážit, že střední vzdělání v ČR vykazuje vysokou míru sociální selektivity, jak popisují autoři BKTV v kapitole Rovnost šancí. Tato skutečnost způsobuje, že mnoho žáků z rodin s nižším sociálně-ekonomickým statusem a vzděláním, jejichž schopnosti vystudovat vysokou školu jsou srovnatelné se schopnostmi žáků vzdělanějších rodičů, je v raném věku odkloněno na vzdělávací dráhy, které vstup na vysokou školu v pozdějším věku již výrazně znesnadňují.

Autoři BKTV vycházejí z rozpočtové situace ČR, která je dlouhodobě nepříznivá. České veřejné finance vykazují nerovnovážený stav a deficit státního rozpočtu má trvale strukturální povahu. I přesto vláda ve svém programovém prohlášení deklarovala, že školství bude její prioritní oblastí a při realizaci své rozpočtové politiky klade velký důraz na finanční prostředky určené právě MŠMT. BKTV tedy respektuje současnou rozpočtovou situaci i záměr vlády reformovat české veřejné finance.

⁴ OECD: Tématické hodnocení terciárního vzdělávání v České republice. Zpráva hodnotitelů. Praha: listopad 2006. s. 17. (česká verze).

Znění připomínky č. 6:

Uvítali bychom zavedení celostátního systému evidence úvazků pedagogických pracovníků, který by pomohl zamezit úvazkům pedagogů v řádu několika set procent.

Vypořádání připomínky č. 6:

BKTV tento návrh obsahuje a plně podporuje. Dále viz níže citovaný text:

31. Spontánní diverzifikace celého systému terciární vzdělávací soustavy nebude možná bez změny dohledu státu nad kvalifikačními standardy lidských zdrojů. Instrukce terciárního vzdělávání budou autonomně stanovovat a rozvíjet svoji systemizaci pracovních míst a jejich kvalifikačních standardů (interní kariérní řády specifikující požadavky na místa vyučujících včetně profesorů), a to způsobem odrážejícím zvolený profil instituce nebo její části. Na národní úrovni by měl být zachován dohled nad standardem akademického pracovníka, a to minimálně zavedením národního registru akademických pracovníků, který bude využíván při posuzování skutečného personálního zajištění vzdělávací činnosti při žádostech o její akreditaci a při hodnocení vysokých škol.⁵

⁵ MŠMT: Bílá kniha terciárního vzdělávání. Praha: květen 2008. s. 18.